

Triakel

Nummer 2, 27 oktober 2010

Goed kunnen communiceren is een van de competenties waar geneeskundestudenten en artsen in opleiding stevig op beoordeeld worden en in de zorg staat de patiënt tegenwoordig centraal. Maar hoe humaan is ons medische systeem nu werkelijk?

Lezing

Menselijke dokters

Zijn roman *Huis van God* sloeg in 1978 in als een bom. Nog altijd is het verhaal van de worsteling van Samuel Shems hoofdpersoon Roy Basch om zijn eerste jaar als arts-assistent te overleven zonder zijn menselijkheid te verliezen een bestseller. Maar is er sinds de jaren zeventig dan niets veranderd? Op uitnodiging van de afdeling Psychiatrie gaf Samuel Shem, pseudoniem van de Amerikaanse psychiater Stephen J. Bergman, een lezing voor arts-assistenten en opleiders. “Speak up!”, zei hij tegen het publiek dat aan zijn lippen hing.

De roman van Samuel Shem is op zijn zachtst gezegd confronterend. De toestanden die hij beschrijft zijn onmenselijk. Zowel voor patiënten als voor de jonge arts-assistenten. Er wordt op schokkende wijze gesold met onmondige, demente patiënten, die gomers worden genoemd (Geen Opname Maar Een Ramp). Doodzieke patiënten ondergaan talloze zinloze, pijnlijke behandelingen waarvan ze alleen maar zieker worden. Onervaren jonge assistenten moeten zo lang achterelkaar werken dat ze niet meer weten wat ze doen. Het is een enerverend, cynisch boek.

Catharsis

Dat het boek zo'n grote impact zou hebben, had Shem niet verwacht, maar hij kan wel verklaren waarom dat gebeurde. “Wij waren jonge idealistische dokters, producten van de jaren zestig. Als we onrecht zagen, wilden we er iets aan doen. In die zin is het een revolutionaire roman die oproept tot verzet. Mijn generatie heeft ook echt iets veranderd. We besloten dat wij assistenten niet net zo bruto wilden behandelen als we zelf hadden meegemaakt. Tegenwoordig is het systeem een stuk minder hiërarchisch en is de opleiding echt verbeterd.”

Doorgaan met behandelen

Het verhaal van Roy Basch is gebaseerd op Shems eigen ervaringen als eerstejaars 'intern' bij Interne Geneeskunde. Na dat jaar stapte hij over op de psychiatrie. Shem: “We

probeerden inderdaad patiënten zo snel mogelijk te slijten aan andere afdelingen. We gingen maar door met het behandelen van demente, zieke mensen die wilden doodgaan. Familieleden verwachten nog steeds dat dokters hun geliefden koste wat het kost zo lang mogelijk in leven houden.”

Shem: “Ik wilde laten zien hoe inhumain het systeem was. Artsen waren niet geïnteresseerd in patiënten, maar in hun eigen carrière. Het was een hiërarchisch systeem waarbij je als arts-assistent helemaal onderaan stond. Een van de personages uit mijn boek zegt: ‘Hoe kunnen wij voor patiënten zorgen als er niemand voor ons zorgt?’ Als je door je superieuren op de huid wordt gezeten en je moet meewerken aan zinloze behandelingen, ga je je steeds meer richten op wat zij willen. Je ziet alleen nog aantallen en ziektes, geen mensen meer. Je hebt het over ‘de borstkanker in kamer 413’ in plaats van over ‘mevrouw Stein’. Het is dan heel moeilijk om toch menselijk te blijven. Veel arts-assistenten in mijn tijd werden depressief, brandden op of raakten aan de drank.”

Menselijk blijven

Hoe blijf je menselijk als dokter is de rode draad in Shems werk. “Harvard liet vroeger alleen de allerbesten toe. Maar hoge cijfers hoeven niet te betekenen dat je een goede dokter wordt. Zo moeilijk is het niet om de basis van de geneeskunde te leren. En tegenwoordig kun je alles opzoeken en heb je allerlei diagnostische instrumenten tot je beschikking. Een goede dokter is er voor een patiënt als die hem het hardst nodig heeft. Niet alleen als dokter, maar als mens.”

Zijn adviezen aan arts-assistenten komen uit de grond van zijn hart: “Zorg dat je je niet isoleert, blijf in contact met anderen: je collega’s en je thuisfront. Doe je mond open als je onrecht ziet. Speak up! Maar doe dat niet alleen, want dan sta je zwak. Zorg dat je medestanders hebt zodat je als groep iets kunt veranderen. Wees je er bewust van dat een patiënt niet alleen staat. De patiënt staat ook voor zijn partner, kinderen, familieleden, vrienden, de wereld. Geneeskunde vormt een onderdeel van de wereld, niet andersom. En tot slot: wees empathisch. De vader van een vriend van me, ook arts, zei altijd: “Als je de kamer van een patiënt verlaat moet je er zeker van zijn dat jij en de patiënt zich allebei beter voelen.” Daar gaat het om. Echt contact tussen twee mensen. Het is niet jij en ik, maar wij.”

Marjan Brouwers

De aios-opleiding van nu

Hoewel in het opleiden van arts assistenten ontzettend veel is veranderd sinds de jaren zeventig, valt er nog steeds lering uit zijn verhaal te trekken, stelt hoogleraar Psychiatrie Robert Schoevers, die Shem uitnodigde. “De feiten in *Huis van God* zijn hilarisch maar niet volstrekt onherkenbaar voor de aios van nu. Dat bleek ook in de sessie die we na afloop met aios uit verschillende specialismen hielden samen met Shem. De opleiding tot medisch specialist is een socialisatieproces, net als in de tijd dat dit boek is geschreven. Ook aios van nu hebben te maken met werkdruk, moeten kiezen waar ze zich wel en niet mee bezighouden, en moeten er voor waken om de patiënt te blijven zien als mens. Er zijn geen tachtig-urige werkweken meer en de opleiding besteedt veel meer aandacht aan reflectie en communicatie, maar nog steeds lopen jonge artsen tegen knelpunten aan die ook in dit boek voorkomen. Hoe blijf je jezelf in dit vak, daar gaat het in de opleiding ook om. En dat doe je door – ondanks alle hectiek van je werk – contact te houden met andere aios, je opleiders en de patiënt” (HE)